

О. Л. Музика,
кандидат психологічних наук, професор;
К. П. Гавриловська,
кандидат психологічних наук, доцент;
І. М. Тичина,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри;
Т. М. Майстренко,
старший викладач;
А. Л. Весельська,
асистент;
Ю. О. Оснадчук,
асистент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЦІННІСНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТІВ З НИЗЬКИМ РІВНЕМ АКАДЕМІЧНОЇ УСПІШНОСТІ

У статті проаналізовано систему надання ціннісної підтримки студентам із низьким рівнем академічної успішності. У структурі ціннісної підтримки виділено такі компоненти, як організаційно-педагогічні заходи (створення мотивуючого ціннісно-інформаційного простору за допомогою СУНП "Універсум", інтернет-ресурсів і соціальних мереж, використання переваг кредитно-модульної системи навчання, впровадження практикумів за вибором студентів, вдосконалення методів виховної роботи кураторів) і психологічні впливи (адаптаційні тренінги, професійно-орієнтовані завдання і поцінування досягнень).

Постановка проблеми. Останніми роками стала особливо помітною суперечність між динамічними процесами в суспільному й економічному житті країни й ціннісною інертністю свідомості значної частини суспільства в питанні здобуття вищої освіти. Незважаючи на те, що за навчання у ВНЗ доводиться платити, значна частина студентів навіть не намагається отримати такий рівень фахової підготовки, який відповідав би затратам. Більше того, чимало студентів не налаштовані на майбутню професійну діяльність і, керуючись ще шкільними, вибудованими під батьківським і вчительським тиском, зовнішніми ціннісно-мотиваційними стратегіями, чинять неусвідомлюваний внутрішній спротив викладачам вищої школи. Така позиція підтримується й батьками, чимало з яких, переважно тих, які самі не мають вищої освіти, ще переконані, що диплом вишу – гарантія "легкої роботи", як це було, на їх думку, у радянські часи.

Можна виокремити три основних шляхи подолання цих негативних тенденцій. Перший – оснований на покращенні профорієнтаційної роботи. І хоча про це найчастіше згадують освітянські високопосадовці, відсутність справді серйозних, результативних, проведених на широкій емпіричній базі, досліджень, спонукає нас сприймати цю тезу лише як надміру оптимістичну гіпотезу. Другий шлях, на нашу думку, найдієвіший, пов'язаний із самостійною оплатою студентами (не батьками) свого навчання. Практика багатьох країн доводить його ефективність. Зрозуміло, що необхідними є зміни в освітньому законодавстві, які б спонукали студентів "боротися" за місце бюджетного навчання не лише при вступі, а щосеместру. Кардинальні зрушення, які б дозволили молоді самостійно заробляти на свою освіту, потрібні і в економіці. А на разі оптимальним, на наш погляд, є третій шлях – це ефективна робота з розвитку здібностей з не найкращими, з не найздібнішими, з не професійно спрямованими, а з тими, хто є.

Звісно, що фахівцям, окрім, можливо, освітніх ідеалістів, чи навпаки, освітніх прагматиків, для яких головне отримати зиск з надання "освітніх послуг", зрозуміло, що вища школа виконує ще й селективну функцію, відбираючи із загальної маси людей тих, які здатні до самоорганізації, саморегуляції, спроможних бачити проблеми і їх самостійно вирішувати, здатних повести за собою інших. Решта повинні шукати себе у тих сферах суспільного розподілу праці, що не потребують вищої освіти. Але, на наше переконання, у вищому навчальному закладі мають бути створені умови для розвитку учбових і професійних здібностей навіть тих студентів, які з різних причин спочатку не демонструють прагнення до цього, що проявляється в їх низькій академічній успішності. Тут важливі такі організаційно-педагогічні заходи, як створення мотивуючого ціннісно-інформаційного простору та робота кураторів. Важливе значення має й система психологічних впливів, яка реалізується через адаптаційні тренінги та введені нами професійно орієнтовані завдання (ПОЗ) і запроваджені заходи з поцінування досягнень. Все це разом й становить систему ціннісної підтримки студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання [1].

Останнім часом в Україні спостерігаються негативні тенденції, пов'язані з поширенням академічного інфантілізму студентів, втратою цінностей зрілості, відповідальності й самоорганізації. Одним із типових проявів цього явища є низький рівень академічної успішності студентів під час навчання. Більшість наукових джерел, присвячених проблемі успішності, стосуються пошуку ефективних шляхів подолання низької успішності учнів загальноосвітніх шкіл, натомість про вирішення цієї проблеми у вишах написано мало.

© Музика О. Л., Гавриловська К. П., Тичина І. М.,
Майстренко Т. М., Весельська А. Л., Оснадчук Ю. О., 2013

Метою статті є аналіз системи надання ціннісної підтримки студентам з низьким рівнем академічної успішності.

Академічну успішність можна означити як міру продуктивності навчальної діяльності. При цьому високий рівень академічної успішності демонструють студенти, які навчаються на "відмінно" та "добре"; середній рівень – ті, що навчаються на "добре" та "задовільно". Студенти з низьким рівнем академічної успішності отримують оцінки "задовільно" та "незадовільно".

Перш ніж здійснювати будь-який вплив на неуспішних у навчанні студентів, потрібно визначитися з причинами цієї неуспішності. Традиційно виділяють дві групи причин неуспішності в навчанні: зовнішні причини (зниження цінності освіти в суспільстві, недосконалість організації навчального процесу, негативний вплив сім'ї); внутрішні причини (проблеми зі здоров'ям, низький рівень розвитку інтелекту, відсутність стійкої позитивної мотивації до навчання, слабо розвинена воляова сфера) [2: 104].

А. М. Гельмонт так групує причини академічної неуспішності:

– глибоке й загальне відставання: низький рівень доувзівської підготовки студента, несприятливі зовнішні умови (погані побутові умови, віддаленість місця проживання, відсутність турботи батьків), несприятливі фізичні аспекти (дефекти, хвороба), недоліки виховання (лінощі, недисциплінованість), слабкий розумовий розвиток;

– часткова, але відносно стійка неуспішність: відсутність необхідної наступності між старшими й молодшими курсами, недостатній інтерес до предмету, слабка воля до подолання труднощів;

– епізодична неуспішність: недоліки викладання, слабкість засвоєних знань, слабкий поточний контроль, періодичне невідвідування занять, відсутність уваги на заняттях [3].

Значна кількість наукових досліджень спрямована на визначення особливостей взаємозв'язку академічної успішності студентів із складнощами адаптації до навчання у ВНЗ [4-7].

На нашу думку, одним із найважливіших чинників, що впливає на рівень академічної успішності, є здатність (або нездатність) студента до саморегуляції навчальної діяльності. Студенти, в яких така здатність сформована, відрізняються від своїх одногрупників відповідальнішим ставленням до навчання (регулярно відвідують заняття, готуються до всіх практичних та лабораторних занять, усвідомлюють зв'язок між поточним навчанням та його майбутніми результатами, в т. ч. і щодо майбутньої професійної діяльності), а також проявляють надситуативну активність (готують реферати, опрацьовують додаткову літературу, – навіть якщо це і не є вимогою викладача щодо всієї групи). Результатом такого підходу до навчання стає не лише високий рівень академічної успішності, але й усвідомлена звичка відповідального ставлення до своєї роботи.

Результати проведених досліджень із застосуванням розробленої нами методики вивчення динаміки здібностей (МВДЗ) показали, що студенти з низьким рівнем успішності вирізняються з-поміж інших за чотирма показниками. По-перше, неуспішні студенти відрефлексовують (і, відповідно, використовують) значно менше умінь, необхідних для успішного навчання (у середньому: успішні в навчанні студенти – 6, а ті, що мають низький рівень академічної успішності – 3). По-друге, виокремлені учбові вміння для неуспішних студентів є недостатньо диференційованими: в кожному із них вони спроможні виділити у середньому 2-3 дії чи операції, тоді як студенти з високим рівнем академічної успішності – 3-5 [8]. Варто зазначити, що учбові вміння не є для неуспішних студентів пріоритетними, важливими для підтримки самоповаги й особистісної ідентичності. Якщо їм ставиться питання не у контексті учбових умінь, а просто життєво важливих, ("Якими важливими для життя вміннями ви володієте?"), то учбові і професійні вміння взагалі не називаються. По-третє, серед референтних для студентів з низьким рівнем академічної успішності осіб, як правило, немає носіїв професійних цінностей – викладачів чи відповідних фахівців: психологів, соціальних педагогів, менеджерів, маркетологів. Щоправда, ця тенденція притаманна усім першокурсникам, але до референтного поля більшості з них входять, принаймні, шкільні вчителі, яких згодом змінюють викладачі вишу. Референтними ж особами для неуспішних студентів стають представники із зовсім інших сфер, які ніяк не зв'язані з обраною студентом професією. По-четверте, рефлексія і розвиток професійно важливих особистісних властивостей у студентів із низькою успішністю теж практично наближуються до нуля [8-10]. Загалом, все це свідчить про те, що самими лише зовнішніми контролюючими впливами тут навряд чи вдасться досягти хоч якогось результату. Тож без змін у системі особистісних цінностей не обійтись. А це, як відомо, складний і тривалий процес, успіх в якому не може забезпечити один чи декілька тренінгів. Потрібна цілісна система організаційно-педагогічних і психологічних впливів, спрямована на формування своєрідного ціннісного поля, в якому виникали б і підтримувалися б щонайменші позитивні тенденції, пов'язані з професійними цінностями і учбовими вміннями. Таку систему ми назвали ціннісною підтримкою.

Отже, **ціннісна підтримка** – це різновид спеціально організованої психологічної допомоги, система впливів, спрямованих на виникнення й розвиток тих морально-сміслових та діяльнісно-операційних компонентів ціннісного досвіду особистості, які утворюють внутрішній суб'єктно-ціннісний ресурс розвитку здібностей, необхідних для вирішення життєвих завдань [1: 415]. При цьому, як правило, йдеться не про прямі впливи на ціннісну свідомість, а про суттєві зміни у ціннісному оточенні і в регуляції діяльності, пов'язаній із розвитком особистості.

Для того, щоб ціннісні конструкти, що актуалізуються або ж привносяться, не були відторгнутими ціннісною свідомістю особистості, потрібно дотримуватися низки правил:

– ресурси для ціннісної підтримки мають шукатися у ціннісній свідомості тієї людини, якій вона надається;

– привнесені, або актуалізовані, відрефлексовані цінності мають складати меншу частину від усіх, що беруть участь у ціннісній регуляції (у наших емпіричних дослідженнях ця частина не перевищує третини), і бути усвідомленими та прийнятими людиною;

– цінності, які актуалізуються у процесі ціннісної підтримки, повинні бути діяльнісно ствердженими. Іншими словами, щоб упевнитися в тому, що позитивні бажані зміни відбулися, людина має робити і рефлексувати реальні дії та вчинки, які поцінуються референтними особами;

– критеріями ефективності ціннісної підтримки є гармонізація і визначеність, ціннісна безконфліктність особистісного розвитку, які контролюються розробленою нами методикою моделювання ціннісної свідомості (ММЦС).

Організаційно-педагогічні заходи. Серед організаційно-педагогічних заходів, які створюють інтелектуально-ціннісне поле для мотивації студентів із низькою академічною успішністю, на перше місце можна поставити розроблену нами *комп'ютерну систему управління навчальним процесом "Універсум"* [11]. Із першого погляду вона приваблює студентів зовнішньою подібністю до звичних їм соціальних мереж: доступ за індивідуальним кодом, можливість самостійного завантаження фото, надсилання повідомлень куратору, перегляд вітань студентів та викладачів з Днем народження тощо. Згодом, спілкуючись із студентами інших факультетів, вони усвідомлюють усі переваги електронного помічника. Не лише з комп'ютера, але й з мобільного телефону за допомогою Інтернету можна оперативно переглянути розклад занять та номери аудиторій, в яких ці заняття відбудуться. Не потрібно шукати лаборантів десятків кафедр – всі необхідні інструктивно-методичні матеріали з дисциплін, що викладаються на факультеті, можна не тільки переглянути в "Універсумі", але й роздрукувати. Ця функція особливо цінується студентами-заочниками, які можуть готуватися до іспитів дистанційно. У будь-який момент студент може скористатися можливістю пройти тренувально-навчальне тестування і отримати оцінку. Спадає на думку аналогія з комп'ютерними іграми, але користувачі чудово усвідомлюють корисність таких "ігор". У системі "Універсум" студенти самостійно обирають теми і керівників курсових, бакалаврських та магістерських робіт, отримують від них плани робіт, письмові консультації, іншу інформацію. Про оцінки за модульні роботи, заліки, екзамени, а також про власний навчальний рейтинг студенти теж дізнаються з "Універсуму". Кожен першокурсник може переглядати на особистій сторінці свій індивідуальний навчальний план на всі чотири роки навчання: з назвами усіх дисциплін та модулів, з яких вони складаються. Понад тисячу відвідувань щоденно – цей показник є найкрасномовнішим аргументом корисності системи "Універсум".

Крім того, система "Універсум" містить вкладки, за якими користувачі можуть миттєво переходити на сайт факультету і його офіційні сторінки у соціальних мережах. Це дозволяє студентам відчувати себе частиною великого колективу, самостійно долучатися до тих проектів, які їх цікавлять.

Друге місце серед організаційно-педагогічних заходів, які підвищують рівень учбової мотивації неуспішних студентів, відводимо *кредитно-модульній системі організації навчання*. Навіть у дещо "урізаному" вигляді вона стимулює суб'єктну активність студентів з низьким рівнем академічної успішності. Цьому сприяє можливість вибору власної стратегії діяльності. Кредитно-модульна система забезпечує студентам можливість самостійно обирати форми контролю знань та способи отримання підсумкової оцінки: працювати на заняттях, виконувати всі ПМР – і автоматично отримати оцінку чи складати іспит. Результати проведеного опитування показали, що сьогодні близько 60 % студентів намагаються систематично працювати на заняттях, щоб одержати підсумкову оцінку автоматично. Впровадження *реального вибору дисциплін студентами* задовольняє їхню зацікавленість у тому чи іншому напрямку професіоналізації, а іноді просто вирішує проблему психологічної сумісності з окремими викладачами. Зрештою, при кредитно-модульному навчанні збільшується кількість проміжних і підсумкових зрізів знань (хоча б у вигляді підсумкових модульних робіт), що сприяє систематизації знань студентів.

У роботі з підвищення самоповаги студентів з низьким рівнем академічної успішності важливу роль відіграють *практикуми за вибором*. Їх винятковість у тому, що це не теоретичні, а суто практичні заняття. Проводять їх відомі, успішні люди, які швидше входять до студентського кола референтних осіб, ніж викладачі теоретичних дисциплін. Всі практикуми прямо чи опосередковано пов'язані як із культурним життям факультету, так і з майбутньою професійною діяльністю студентів. Студенти, які пережили перші навчальні невдачі, мають змогу підняти самооцінку на "мистецьких студіях", в "організації масових заходів", на "медіа-підтримці освітніх проектів", на заняттях факультетського академічного хору на практикумах з фото-кіномистецтва, супроводу сімей з групи ризику, на заняттях з реабілітації наркозалежних чи у роботі волонтерських загонів. Результатом занять на практикумах є підвищення самооцінки студентів і соціальних очікувань викладачів щодо них. Проаналізувавши досягнення студентів під час цих занять, вони потроху спрямовують їх домагання у сферу навчальних досягнень. Саме завдяки практикумам десятки студентів з низькою успішністю переглянули своє ставлення до навчання, а окремі навіть стали відмінниками на старших курсах.

Надзвичайно важливу роль у подоланні академічної неуспішності відіграє *робота куратора академічної групи*. Зауважимо, що кілька років поспіль, відповідно до чинних норм, навчальна робота куратора на СПФ включалася до навчального навантаження із розрахунку чотири години на одного студента і відповідним чином оплачувалася. На п'яти напрямках підготовки соціально-психологічного факультету здобувають вищу освіту

1352 студенти, що робить його найбільшим структурним підрозділом університету. Лише на стаціонарі сформовано 32 академічні групи. Структура роботи куратора до 2012-2013 н. р. задавалася журналом роботи куратора, який генерувався й автоматично роздруковувався СУНП "Універсум" у вигляді брошури формату А5. Це було особливо зручно для кураторів першого курсу, оскільки журнал з самого початку вже містив список і кольорові фото студентів групи, дані про батьків, адресу проживання, дні народження, контактні телефони тощо. Журнал куратора мав таку структуру:

I. *Загальна частина* (відомості про групу; навчальний план студентів на поточний навчальний рік; календарний план навчальної та виховної роботи куратора на I та II семестр (із врахуванням специфіки професійної спрямованості навчання студентів різних курсів та різних спеціальностей).

II. *Індивідуальні сторінки студентів*: прізвище, ім'я, по батькові; відомості про батьків; відомості про участь студента у науковій, громадській діяльності та проєктах факультету; відомості про вивчення дисциплін за вибором; реєстрація виконання студентом ІНП (аналіз відвідування занять та складання ПМР здійснюється щомісяця); відомості про індивідуальну роботу куратора зі студентом, батьками (із зазначенням дати, змісту та форми роботи).

III. *Аналітична частина* (зведена відомість успішності студентів за семестр; звіт з навчальної роботи; звіт з організаційно-виховної роботи).

IV. *Додатки* (зразки листів; витяг з Положення про кредитно-модульну систему організації навчального процесу на факультеті; витяг з Положення про діяльність наставника академічної групи ЖДУ).

У плани роботи кураторів обов'язково включалися такі пункти: ознайомлення студентів і батьків з нормативними матеріалами, які регламентують організацію навчального процесу за кредитно-модульною системою; заходи із сприяння адаптації першокурсників до умов навчання; допомога у формуванні індивідуального навчального плану на рік та контроль за його виконанням (консультування студентів з приводу змісту дисциплін та бюджету часу, необхідного для їх вивчення); інформування батьків або осіб (фізичних чи юридичних), які оплачують навчання, про успішність студентів за результатами ПМР, заліків та іспитів; контроль за проходженням практики, написанням курсових та дипломних робіт; з'ясування причин пропусків занять; контроль за дотриманням правил проживання у гуртожитку; проведення індивідуальних бесід зі студентами з метою покращення соціально-психологічного клімату груп.

Робота кураторів з попередження неуспішності координується деканатом упродовж усього навчального року. У досесійний період виявляються студенти, які мають труднощі у навчанні. Для цього куратори аналізують показники, які надає їм СУНП "Універсум": кількість пропусків занять з поважних і неповажних причин, кількість підсумкових модульних робіт (ПМР), за які студент отримав від 0 до 60 балів. Саме з такими студентами куратори проводять роз'яснювальні бесіди, за допомогою листів чи по телефону інформують батьків, попереджають про можливі труднощі при допуску до сесій і під час самих сесій.

У ході заліково-екзаменаційної сесії посилена увага звертається на тих студентів, які отримують першу незадовільну оцінку. Куратор з'ясовує причини і допомагає студенту переглянути методику його підготовки до екзамену чи заліку задля уникнення критичної кількості незадовільних оцінок. Якщо це все ж трапляється, то у заяві про допуск до подальшого складання сесії куратор вказує всі об'єктивні дані: про пропуски занять, кількість планових підсумкових модульних робіт, кількість пропущених ПМР і тих, що оцінені незадовільно. Наявність цієї інформації, яку надає СУНП "Універсум", дозволяє робити обґрунтовані висновки та планувати подальші дії стосовно неуспішних студентів. Першим такі заяви розглядає та підписує куратор групи, потім – декан факультету, а офіційний дозвіл на подальше складання екзаменів дає проректор з навчальної роботи. Під час перескладань за допомогою СУНП "Універсум" і вкладки "гаряча інформація" можна оперативно контролювати кількість повторних перескладань і вчасно подавати студентів на відрахування. Після завершення заліково-екзаменаційних сесій деканат та студентське братство надсилають вітальні листівки батькам студентів-відмінників.

Результати контент-аналізу кураторських звітів висвітлюють обсяг навчальної та виховної роботи кураторів (в тому числі і зі студентами з низьким рівнем академічної успішності), проведений впродовж минулого навчального року. Це 380 індивідуальних бесід із студентами, 57 бесід з батьками студентів з низькою академічною успішністю, 130 індивідуальних консультацій, 68 бесід із викладачами (про відвідування студентами занять, про їхню успішність, про консультації щодо написання дипломних робіт), 62 відвідування занять та екзаменів, куратори регулярно відвідують гуртожитки (переважно з метою перевірки умов проживання студентів). Крім того, було відправлено 119 листів батькам студентів з низькою академічною успішністю. Щосеместру куратори два-три рази роблять аналіз результатів складання ПМР, чотири-п'ять разів аналізують стан відвідування студентами навчальних занять.

Важливою ділянкою роботи куратора є написання характеристик-резюме для студентів-випускників. У них обов'язково вказується середній бал успішності і навчальний рейтинг студента, теми курсових, бакалаврських та магістерських робіт і їх наукові керівники (вся потрібна інформація міститься в СУНП "Універсум" і є доступною для всіх кураторів). До резюме додається список публікацій. Основою резюме є перелік проєктів, у яких брав участь студент упродовж усіх років навчання із зазначенням дат і функцій. Планується також, за прикладом польських університетів, включити до резюме місця проходжень практик та їх керівників. Про ефективність

роботи кураторів випускних курсів свідчать результати державного розподілу – 100 %. При цьому, всі студенти з'явилися на місце роботи і надали у відділ працевлаштування університету всі необхідні документи.

Система психологічних впливів як складова ціннісної підтримки. Усі психологічні впливи, якщо вони не надто специфічні і вузько орієнтовані, органічно вплітаються у навчальний та виховний процес. Однак, ми пропонуємо виокремити адаптаційні тренінги, професійно орієнтовані завдання (ПОЗ) в окремий блок. Перші – тому, що вони відображають специфіку факультету, а другі – тому, що вони є нашою науково-методичною розробкою і про них ще мало знає науково-педагогічна громадськість. Окреме місце у системі психологічних впливів відводимо заходам із поцінування досягнень студентів.

Адаптаційні тренінги вже багато років проводяться службою соціально-психологічної адаптації для студентів-першокурсників усього університету. Він складається з кількох блоків: 1) школяр і студент: спільне і відмінне; 2) альма-матер – Житомирський державний університет імені Івана Франка; 3) як зробити щасливим життя в гуртожитку; 4) я і моя група (примітивна група, групова динаміка, студентське братство); 5) як уникати конфліктів і зберігати добрі стосунки; 6) навчання і правила саморегуляції особистісного розвитку. До адаптаційного тренінгу часто залучають студентів-старшокурсників із числа студентських кураторів і представників студентського братства, які виконують роль консультантів-помічників і фасилітаторів групових процесів. Перевага надається тим студентам, які вже проходять навчання в інтервізійних групах або працюють волонтерами на "Телефоні довіри" студентської соціальної служби і мають практичні консультаційні навички. Ведуть тренінги молоді викладачі, але вже є всі передумови для того, щоб цю роботу взяло на себе студентське братство. У профілактиці академічної неуспішності вправи адаптаційного тренінгу вирішують два важливі завдання. Перше – це надання можливості студентам, які під час навчання у школі мали низьку успішність, змінити ставлення до навчання. Друге – це запобігання зниженню успішності студентів через припинення впливу зовнішніх мотивуючих чинників і брак внутрішньої мотивації.

Професійно-орієнтовані завдання (ПОЗ) – це психолого-дидактичне втілення вимог сьогодення. У ціннісному досвіді студентів бракує суб'єктних цінностей, оснований на самоорганізації, самоконтролі, розумінні, а не на запам'ятовуванні; на вмінні вчитися з огляду на майбутній професійний і особистісний розвиток, а не на систему ситуаційних заохочень чи покарань. ПОЗ – це комплексна сукупність навчальних завдань, трансформованих таким чином, що їх вирішення моделює ті проблеми, які доведеться вирішувати студентам у майбутній професійній діяльності і які будуть звичайними робочими ситуаціями. У кожен ПОЗ закладено повний цикл вирішення задачі – від постановки проблеми, актуалізації знань, здобутих під час навчання, до самостійного пошуку необхідної літератури, вироблення плану вирішення цього завдання і самоаналізу та розробки програми самовдосконалення. Акценти зміщуються із запам'ятовування навчального матеріалу на його самостійний пошук, аналіз, підбір і застосування при вирішенні практичних завдань. При цьому не забороняється, а, навпаки, заохочується користування всіма додатковими матеріалами як на заняттях, так і на іспитах.

Алгоритм виконання професійно-орієнтованого завдання складається з двох частин. Перша – орієнтована на діяльність (ефективність, якість), друга – на суб'єкт цієї діяльності – студента, який хоче розвинути свої професійні здібності. Рефлексія, самоаналіз, які здійснюються за спеціально розробленим алгоритмом, мають бути максимально конкретними. Надзавданням кожного студента, який виконує ПОЗ, є усвідомлення того, що саме (які теми, теорії, закономірності тощо) він знає, що конкретно вміє (тренінгові вправи, діагностичні методи, статистичні процедури, складання бібліографії, використання Інтернет-джерел тощо), і яких окремих знань чи вмінь потрібно ще набути ним самим у поставлені строки.

Професійно-орієнтовані завдання реалізують технологічно-розвивальний підхід в освіті. Викладачі працюють над тим, щоб кожна дисципліна містила 2-3 базові методики, які б студенти вивчили не поверхнево, а глибоко, знали про такі важливі деталі, як можливості, і (що не менш важливо) про обмеження в їх використанні. Ці знання мають базуватися на дослідженнях і ґрунтовних фахових публікаціях, серед яких перевага надається працям авторів методик, або ж аргументованим, із статистично підтвердженими викладками, критичним публікаціям. Мета такого підходу полягає у тому, щоб кожен випускник соціально-психологічного факультету знав не менше п'ятдесяти базових методик і вмів користуватися ними. Цього мінімуму має вистачити для того, щоб достойно, на високому рівні, гідно розпочати свою професійну діяльність.

Ціннісна підтримка при виконанні ПОЗ спрямована, передусім, на розвиток рефлексії і підвищення рівня ціннісності учбової діяльності, і лише потім – на розвиток учбових умінь та операцій. При цьому важливо перебудувати коло особистісної референтності так, щоб до нього увійшли люди з хорошими навчально-професійними здібностями, які б через ціннісний обмін могли допомогти з розвитком, діяли б і як моральні авторитети, і як досяжні зразки для наслідування, і як безкорисливі, умілі вчителі. За таких умов ціннісна підтримка сприятиме усвідомленню студентами цінності навчальної діяльності для особистісного та професійного зростання.

Поцінування досягнень. Важливим етапом ціннісної підтримки є поцінування навчальних і громадських досягнень студентів. Традиційно, після закінчення сесій, фотографії відмінників з'являються на стенді факультету, а їх батьки отримують листи-подяки. На стендах і на сайті факультету, а також у соціальних мережах, висвітлюються досягнення переможців олімпіад, конкурсів, стипендіальних програм, громадських

проектів тощо. Це мало б бути своєрідним орієнтиром для студентів із низьким рівнем академічної успішності, але, насправді, часто призводить до демотивації і виникнення комплексу неповноцінності. Тому, на соціально-психологічному факультеті, поряд з навчальними й науковими, поцінуються й інші досягнення студентів: у спорті, у художній самодіяльності, у різноманітних громадських ініціативах й навіть таких, на перших погляд, далеких від навчання діяльностях, як робота у групах порядку і ландшафтного дизайну, у ремонтних бригадах і приймальній комісії тощо. Як зазначалося вище, це дозволяє зберегти самоповагу студентів і на цій основі переорієнтувати їх на досягнення в навчальній діяльності. Саме тому, на одному з головних традиційних свят факультету – "Людина року" – щорічно нагороджуються дипломами близько сотні осіб за конкретні, хоча й різноманітні досягнення. Відзнаки отримують як відмінники, так і студенти, які ще не мають значних успіхів у навчанні, але відзначилися в інших галузях.

Досвід роботи соціально-психологічного факультету зі студентами з низьким рівнем академічної успішності і низка проведених емпіричних досліджень, дозволяють зробити такі **висновки**:

- 1) подоланню академічної неуспішності сприяє поєднання контролюючих заходів та ціннісної підтримки – системи впливів, спрямованих на зміни у ціннісній свідомості студентів;
- 2) необхідною умовою ціннісної підтримки є створення мотивуючого ціннісно-інформаційного простору, який на соціально-психологічному факультеті реалізується за рахунок власної інноваційної розробки – СУНП "Універсум", активної роботи інтернет-сайту факультету, використання соціальних мереж, популяризації досягнень студентів у ЗМІ;
- 3) правильне використання ресурсів кредитно-модульної системи навчання мобілізує суб'єктну активність студентів за рахунок створення ситуації вільного вибору навчальних дисциплін і стратегій навчання та збільшення частоти проміжного контролю знань шляхом введення підсумкових модульних робіт;
- 4) включення до робочих навчальних планів практикумів за вибором студента дозволяє зберегти самоповагу студентів з низькою академічною успішністю і швидко включити їх у референтне поле викладачів та старшокурсників – носіїв академічних цінностей;
- 5) використання адаптаційних тренінгів в роботі з першокурсниками сприяє виявленню і мінімізації на ранніх етапах негативних тенденцій, які стосуються можливості зниження рівня успішності;
- 6) введення до навчального процесу професійно орієнтованих завдань стимулює розвиток системи особистісних цінностей студентів завдяки спеціально організованій рефлексії знань і умінь, складанню планів саморозвитку та постійному співвіднесенню учбових завдань з тими, які передбачені майбутньою професією;
- 7) поцінування досягнень студентів із застосуванням широкого діапазону методів і форм сприяє перетворенню окремих ціннісних уявлень студентів у стійку систему суб'єктних цінностей, які стають підґрунтям для вироблення стійкої мотивації учбової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Професійно-орієнтовані завдання з психології : [навч. посібник] / [за ред. О. Л. Музики]. – [3-є вид.]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 566 с.
2. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1989. – 560 с.
3. Гельмонт А. М. Мотивация учебной деятельности студентов и академическая успеваемость в вузе / А. М. Гельмонт // Вопросы методики преподавания в вузе. – 2003. – Вып. 5. – С. 8–20.
4. Войтович Н. Відмінності шкільного та студентського колективів як аспект проблеми адаптації першокурсників до умов ВЗО / Н. Войтович // Психологічні аспекти адаптації студентів першого курсу до умов навчання у ВЗО : [зб. наук. ст.]. – Луцьк : Держ. ун-т ім. Лесі Українки, 1999. – С. 57–65.
5. Научитель Е. Д. Адаптация студента в вузе / Е. Д. Научитель // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 7 (34). – С. 21–23.
6. Чепелева Н. В. Психологічна служба у вищих закладах освіти / Н. В. Чепелева, Н. І. Пов'якель // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 6 (33). – С. 2–4.
7. Ворожбит С. Проблеми загальної та навчальної адаптації студентів / С. Ворожбит // Соціальна психологія. – 2007. – № 4. – С. 87–96.
8. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень / [за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики]. – Житомир : Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
9. Музика О. Л. Ціннісна підтримка як теоретична та прикладна проблема / О. Л. Музика // Збірник наукових праць інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України "Актуальні проблеми психології" у 12 томах / [за ред. В. О. Моляко]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – Т. 12. – Вип. 8. – С. 177–188.
10. Музика О. Л. Проектування проблемно-орієнтованих технік ціннісної підтримки розвитку здібностей / О. Л. Музика // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки : [зб. наукових праць]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – № 17 (41). – Частина I. – С. 128–135.
11. Музика О. Л. Комп'ютерна програма "Система управління навчальним процесом "УНІВЕРСУМ" / О. Л. Музика, Ю. О. Оснадчук // Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір №24236 від 22.04.2008 р., видане Державним департаментом інтелектуальної власності.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Profesiino-orientovani zavdannia z psykhologii [Professional-Oriented Tasks on Psychology] : [navch. posibnyk] / [za red. O. L. Myzyky]. – [3-e vyd.]. – Zhytomyr : Vyd-vo ZHDU im. I. Franka, 2010. – 566 s.

2. Babanskii Yu. K. Izbrannye pedagogicheskie trudy [Selected Pedagogical Works] / Yu. K. Babanskii. – M. : Pedagogika, 1989. – 560 s.
3. Gel'mont A. M. Motivatsiia uchebnoi deiatel'nosti studentov i akademicheskaiia uspevaemost' v vuze [The Motivation of the Students' Educational Activity and the Academic Progress in the Educational Establishment] / A. M. Gel'mont // Voprosy metodiki prepodavaniia v vuze [The Issues of the Teaching Methodology in the Educational Establishment]. – 2003. – Vyp. 5. – S. 8–20.
4. Voitovich N. Vidminnosti shkil'nogo ta students'kogo kolektyviv yak aspekt problemy adaptatsii pershokursnykiv do umov VZO [Differences between the School and Students' Collective as the Aspect of the Problem of the First Year Students' Adaptation to the Conditions of the Higher Educational Establishment] / N. Voitovich // Psykhologichni aspekty adaptatsii studentiv pershogo kursu do umov navchannia u VZO [Psychological Aspects of the First Year Students' Adaptation to the Educational Conditions in the Higher Educational Establishment] : [zb. nauk. st.]. – Luts'k : Derzh. un-t im. Lesi Ukrainky, 1999. – S. 57–65.
5. Nauchitel' E. D. Adaptatsiia studenta v vuze [The Student's in the Higher Educational Establishment] / E. D. Nauchitel' // Praktychna psykhologiiia ta sotsial'na robota [Practical Psychology ang Social Work]. – 2001. – № 7 (34). – S. 21–23.
6. Chepeleva N. V., Poviakel' N. I. Psykhologichna sluzhba u vyshchikh zakladakh osvity [Psychological Service in the Higher Educational Establishment] / N. V. Chepeleva, N. I. Poviakel' // Praktychna psykhologiiia ta sotsial'na robota [Practical Psychology and Social Work]. – 2001. – № 6 (33). – S. 2–4.
7. Vorozhbit S. Problemy zagal'noi ta navchal'noi adaptatsii studentiv [Issues on the Students' General and Educational Adaptation] / S. Vorozhbit // Sotsial'na psykhologiiia [Social Psychology]. – 2007. – № 4. – S. 87–96.
8. Zdibnosti, tvorchist', obdarovanist' : teoriiia, metodyka, rezul'taty doslidzhen' [Skills, Creativity, Giftedness : Theory, Methodology, Results of the Research] / [za red. V. O. Moliako, O. L. Muzyky]. – Zhytomyr : Vyd-vo Ruta, 2006. – 320 s.
9. Muzyka O. L. Tsinnisna pidtrymka yak teoretychna ta prykladna problema [The Valued Support as the Theoretical and Applied Problem] / O. L. Muzyka // Zb. nauk. prats' instytutu psykhologii im. G. S. Kostiuka APN Ukrainy "Aktual'ni problemy psykhologii" u 12 tomakh [The Collection of Scientific Works of the Psychological Institute Named after S. G. Kostiuk of the Ukrainian Academy of Pedagogical Sciences "Current Problems of Psychology" in 12 Volumes] / [za red. V. O. Moliako]. – Zhytomyr : Vyd-vo ZHDU im. Ivana Franka, 2009. – T. 12. – Vyp. 8. – S. 177–188.
10. Muzyka O. L. Proektuvannia problemno-orientovanykh tekhnik tsinnisnoi pidtrymky rozvytku zdibnosteï [The Design of the Problem-Oriented "Techniques of the Axiological Support of the Skills Development] // Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Seriiia № 12. Psykhologichni nauky [The National Pedagogical Dragomanov University Scientific Journal. Series № 12. Psychological Sciences] : [zb. nauk. prats']. – K. : NPU imeni M. P. Dragomanova, 2007. – № 17 (41). – Chastyna I. – S. 128–135.
11. Muzyka O. L. Kompiuterna programa "Systema upravlinnia navchal'nym protsesom "UNIVERSUM" [The Computer Programme "The System of the Educational Process Management "UNIVERSUM"] / O. L. Muzyka, Yu. O. Osnadchuk // Svidotstvo pro reestratsiiu avtors'kogo prava na tvir №24236 vid 22.04.2008 r., vydane Derzhavnym departamentom intelektual'noi vlasnosti [The Certificate on the Registration of the Copyright on the Work №24236 from 22.04.2008 r., Issued on the State Department of the Intellectual Property].

Матеріал надійшов до редакції 22.01. 2013 р.

***Музыка А. Л., Гавриловская К. П., Тычина И. М., Майстренко Т. М., Весельская А. Л., Осадчук Ю. О.
Организационно-педагогические и психологические принципы ценностной поддержки студентов с низким
уровнем академической успеваемости.***

В статье анализируется система предоставления ценностной поддержки студентам с низким уровнем академической успеваемости. В структуре ценностной поддержки выделены такие компоненты, как организационно педагогические мероприятия (создание мотивирующего ценностно-информационного пространства с помощью СУНП "Универсум", интернет-ресурсов и социальных сетей, использование преимуществ кредитно-модульной системы обучения, внедрение практикумов по выбору студентов, совершенствование методов воспитательной работы кураторов) и психологическое влияние (адаптационные тренинги, профессионально-ориентированные задания и оценивание достижений).

***Muzyka O. L., Gavrylovs'ka K. P., Tychnyna I. M., Maistrenko T. M., Vesel's'ka A. L., Osnadchuk Yu. O.
Organizationally Pedagogical and Psychological Principles of the Students' Valued Support with the Low Level of
Academic Progress.***

The article deals with the analysis of the valued support of students with the low level of academic progress. Such components are selected in the structure of the valued support, as organizationally pedagogical measures (the creation of the motivated valued-informative space by SUNP "Universum", Internet resources and social networks, using the advantage of the credit-module system of studies, introduction of practical works at the election of students, perfection of methods of curator's teaching work) and psychological influences (adaptational trainings, professionally oriented tasks and appreciating achievements).